

לחג הסוכות תשע"ה לפ"ק¹

באחד מן הפיוטים למעריב לסוכות [שנהגו לאומרה בקצת קהילות (ומופיע במחזור לסוכות מהד' גולדשמידט (עמ' 45)] אנו קוראים:

מְצוֹת סֶכָה הִיא שְׁקוּלָה, נֶגֶד כָּל הַמְצוֹת מְהַלְלָה עִכ"ל.

וכן מצינו בפיוט לשחרית של יום שני דסוכות (והוא במחזורים שלנו) שאנו אומרים:

בַּל תְּהִי מְצוֹת סֶכָה בְּעֵינֶיךָ קָלָה, כִּי כָּל מְצוֹת דָּת כְּחֻקוֹתֶיהָ שְׁקוּלָה עִכ"ל. ועוד מצינו בפיוט לשחרית יום שני דסוכות (וגם הוא במחזורים שלנו) שאנו אומרים: אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת, יִחְשַׁב לֹו כְּשֶׁמֶר כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת עִכ"ל.

ואע"ג שלא מצינו לפנינו בחז"ל שאמרו שמצות סוכה שקולה ככל התורה כולה, מ"מ נאמנים עלינו הפייטנים הקדמונים שכל דבריהם בנויים על דברי חז"ל [ובאמת כל האחרונים מביאים מהפיוטים האלה ראייה שמצות סוכה שקולה ככל התורה כולה]. ולפיכך שומה עלינו להסביר מה יש במצוה זו שבגללה היא שקולה ככל המצוות.

והנראה לומר בזה הוא, דהנה כבר הקשה הטור באו"ח (סי' תרכה) דמאחר שסוכות הוא זכר לסוכות שהושיב הקב"ה את בני ישראל בהוציאו אותם מארץ מצרים, אי"כ הו"ל לקבוע חג הסוכות בחודש ניסן בזמן שיצאו ממצרים, ולמה קבעה התורה חג הסוכות דוקא בתשרי.

אכן כבר בארתי הענין במקום אחר, דהנה חודש תשרי נראה במבט ראשון כמלא סתירות וניגודים. מצד אחד יש העשרה הימים הראשונים - עשרת ימי תשובה הכוללים ראש השנה ויוה"כ, ימי הדין ויום צום, וגם צום גדלי' באמצע, ויש שהם צמים כל השבוע. ומאידך יש חג הסוכות ושמיני עצרת שהם ימי שמחה עצומה, שבעת ימי הסוכות יוצאים מדירת קבע ודרים

¹ שיחה שנמסרה בכולל, עשיית תשע"ה.

בדירת עראי - מקום החסר נוחיות, ובכל זאת הם ימי שמחה, ואחר כך חוזרים לבית ושמחים בשמחת התורה. וצריכים להבין מהו הקשר שבין הימים האלה.

אבל באמת חג הסוכות הוא המשך ישיר של עשרת ימי תשובה, שבעשרת ימי תשובה בודק האדם את עצמו כדי לתקן את דרכיו ומעלליו, ואחרי זה בחג הסוכות הוא ממשיך לעשות אותו דבר גם לביתו. ולמטרה זו יוצאים אנו בחג זה מביתנו מדירת קבע שלנו לסוכה שהיא דירת עראי. והכוונה היא שהמהפך בחיינו הפרטיים צריך להתפשט לביתנו. גם הבית צריך להשתנות. הקדושה ששאבנו בבית הכנסת ביום הכיפורים צריכים להכניס אותה לתוך הבית. ולכן אנו יוצאים מביתנו הקבוע לדירת עראי לשבעת ימים, ועוזבים אנו את כל הנוחיות שהתרגלנו להן בביתנו. אנו כאילו חוזרים לחיק הטבע ומסתפקים בחיים פרימיטיביים פשוטים בלי כל השכלולים של העולם המפותח, והכל כדי שאח"כ נוכל לחזור לביתנו שבינתיים נהפך בעינינו להיות בית מרום ונעלה. במקום שלפני כן ראינו את ביתנו ולא היינו מרוצים בו מפני שרצינו בבית יותר מרווח יותר נאה ויותר משובח עכשיו אנו רואים את ביתנו כבית מלא חן. והרי זה כמו מי שרוצה לעשות שיפוצים בתוך הבית שלו שצריך לצאת מהבית כדי לבחון את בדקיו מבחוץ ולעשות את השיפוצים הנצרכים, ואחר כך חוזר לבית מתוקן ויפה, כך אנו יוצאים מביתנו לסוכה כדי לתקן את ביתנו.

וביום שמיני עצרת אנו חוזרים לביתנו המתוקן והיפה. ולכן נאמר על יום שמיני עצרת "והיית אך שמח" [עיין סוכה (מח,א)] מפני שביום זה באה שמחת החג לידי שיאה והשלמתה. אז מוצא אדם הרמוניה בחייו כאשר רוח קדושה וטהרה חופפת לא רק עליו אלא גם על ביתו וכל סביבתו. ולכן ביום זה אנו חוגגים שמחת תורה שהוא יום השמחה הגדול ביותר בלוח היהודי מפני שתהליך ההתקרבות להשי"ת של חודש תשרי בא לידי גמרו.

ומאחר שחג הסוכות הוא תיקון הבית היהודי לכן הוא צריך שמירה יתירה שלא ייכנסו בסוכה כוחות זרים שאינם לרוח היהדות, והסוכה צריכה להישמר על טהרת הקודש. והיינו כדאיתא בזוה"ק (ח"ג קג,א): ועל דא כתיב כל האזרח בישראל ישבו בסכות כל מאן דאיהו משרשא וגזעא קדישא דישראל ישבו בסכות תחות צלא דמהימנותא, ומאן דליתיה מגזעא ושרשא קדישא דישראל לא יתיב בהו ויפוק גרמיה מתחות צלא דמהימנותא עכ"ל. [וכן איתא במדרש (שמו"ר טו, כג): וארץ ישראל לכם שנא' לתת לכם את ארץ

כנען, ולא ארץ ישראל בלבד אלא אפילו כל הארצות סביבותיה שנא' כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם בו וגו', לא נתתי התורה אלא לכם שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתנו וגו', הציצית נתתי לכם שנא' והיה לכם לציצית, ימים טובים נתתי לכם שנא' מקרא קודש יהיה לכם, יום הכפורים נתתי לכם שנא' כי יום כפורים הוא, לולב לכם שנא' ולקחתם לכם ביום הראשון, סוכה לכם שנא' כל האזרח בישראל וגו', לא נתתי אורה אלא לכם שנא' קומי אורי כי בא אורך, לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם שנא' החדש הזה לכם, פסח לכם שנא' והיה לכם למשמרת, הוי יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך עכ"ל.

והטעם לזה הוא כדאיתא בזוה"ק (ח"ב קצא,ב): ת"ח כל ענני יקר דאזלו במדברא לא הוו חפיין אלא לבני ישראל לחודייהו, וההוא עננא דיקר דכתיב ויהי הולך לפניהם יומם אזלא לקמייהו, ואלין ערב רב וכל אינון בעירי עאנן ותורין הוו אזלו לבר ממשרייתא (מחוץ למחנה) לבתרייתא (לאחרונה) כו', עד השתא הוו אתכפיין אינון ערב רב, והשתא קמו ובעו עובדא לאתקפא לסטרא אחרא, אמרו או נהא כלנא עמא חדא ונהוי בכללא עמכון, או יהא לן מאן דיהך קמנא כמה דיהך אלקכון קמיכון, אמר אהרן ח"ו דאלין ישתתפון בעמא קדישא למהוי כלא כללא חדא, ולא יתערבון עמא קדישא בעמא דא כללא חדא עכ"ל. וחזינן דענני כבוד היו פולטים ערב רב, ואהרן שענני כבוד היו בזכותו [כדאיתא במדרש (ויק"ר כז,ו)] לא רצה שיתערבבו ערב רב עם ישראל.

אלא דעדיין צריך להבין דהא תנן במס' אבות (פ"א מ"ב) דאהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, וא"כ לכאורה קשה דלפי מדתו הו"ל לקרבן ולא לרחקן. אכן התשובה היא כדאיתא בתיקוה"ז (מט,א): אזלי"א גר"ש - שכינתא אמרת לקודשא בריך הוא גרש את האמה הזאת ואת בנה - אלין ערב רב דגרשוני מהסתפח בנחלת ה', גרש לון מן עלמא דין ומעלמא דאתי דלא יהא לון חולקא עם ישראל עכ"ל, ולכאורה צריכים להבין הא הכתוב מדבר בהגר וישמעאל, ואיך הזוהר דורש את הפסוק על ערב רב. לכן נראה דמוכרחים לומר דכוונתו לאלה מבני ישראל שהלב והנשמה שלהם מזדהה יותר עם בני ישמעאל, ועל ידי זה הם משתדלים לגרש בני ישראל מהסתפח בנחלת ה', והשכינה תובעת וקוראת להפריד אותם שלא יהיה להם חלק ונחלה בעם ישראל.

ולכן היא הנותנת, שדוקא אהרן הכהן שהוא איש השלום ביקש לדחות את הערב רב, מפני שידע שאם הוא רוצה להשכין שלום בישראל הוא מוכרח

להרחיק את הערב רב שגורמים לפירוד ומפריעים לשלום, ועלולים להביא רק לידי סכסוכים בתוך עם ישראל. וכמו כן הוא ענין הסוכה שהיא בחי שלום וכדאמרי' ופרוש עלינו סוכת שלומך וגם היא זכר לענני כבוד [כדעת ר' אליעזר בפ"ק דסוכה (יא,ב)], לכן היא המבררת בין ישראל לעמים כדי להשכין שלום בתוך ישראל. לכך קאמר בזה"ק דרק מי שהוא משרשא וגזעא קדישא דישראל ישבו בסוכות, אבל מי שאינו מגזעא ושרשא קדישא דישראל לא ישב בסוכה, דכל מי שאינו משרשא וגזעא קדישא מפריע לשלום שבתוך ישראל, ולכך הסוכה איננה קולטתו. וכן מצינו מפורש בפיוט לשחרית של יום שני של סוכות הנ"ל שלא יניחו לזרים ליכנס לסוכה וכמו שכתוב שם: וְזָר לֹא יִהְיֶה בְּמוֹצָאוֹתֶיהָ וְנֶכֶר לֹא יַעֲבוֹר בְּתוֹצְאוֹתֶיהָ וְעָרַל לֹא יִשְׁתַּף בְּמַחֲצוֹתֶיהָ וְעוֹבֵד אֱלִיל לֹא יִרְמוֹס בְּחֻצְרוֹתֶיהָ וּלְאוֹם לֹא יַעֲרַב בְּחוֹצוֹתֶיהָ כִּי אִם יַעֲמוֹסוּ נוֹצְרֵי מִצְוֹתֶיהָ עכ"ל.

וחזינן מזה שענני כבוד שימשו כמבחן לדעת מי באמת רצה להתקרב לה', ולכך נדחו ערב רב החוצה. וכן הוא תפקיד מצות סוכה לדחות מי שרוחו ונשמתו זרה לישראל. ומשום הכי גם לעתיד לבוא בוחן הקב"ה את אומות העולם ע"י מצות סוכה, וכדאיתא בפ"ק דעבודה זרה (ג,א) שלעתיד לבוא כאשר יבואו אומות העולם בטענה להקב"ה ויאמרו תנה לנו מראש ונעשנה, ויאמר להם הקב"ה: היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ואע"פ כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, ומיד עולה כל אחד על ראש גגו ועושה לו סוכה, והקב"ה מקדיר עליהם חמה כתקופת תמוז, וכל אחד ואחד בועט בסוכתו ויוצא. והיינו שהסוכה היא מבחן לאדם אם הוא מוכן לקבל עליו עול מלכות שמים ועול מצוות או לא. ובאמת זהו כל ענין חג הסוכות, שמצד אחד מקרבים אומות העולם ומקריבים בעדם שבעים פרים כנגד שבעים אומות (סוכה נה,ב), ומאידך גיסא הדגישה התורה שאין להם חלק במצות סוכה, ולכך כתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות.

ויש לנו ללמוד מזה עד כמה חשוב הוא הבית היהודי. חינוך אינו נמצא ברחוב. חינוך אינו מצוי אפילו בבתי ספר או אפילו במוסדות. עם כל חשיבותם אין הם המקום העיקרי של חינוך. איתמר בגמ' ב"ב (כא,א) דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל, שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה למד תורה, מאי דרוש, ולמדתם אותם - ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש, כי מציון תצא תורה, ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב לא היה

עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו מבעיט בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע עכ"ל. ולמדים אנו מדברי הגמ' שחדר או תלמוד תורה וכיוצא בהם הם מקומות שמלמדים בהם תורה. אבל לא מצינו שהם מקומות חינוך. חינוך נשאר חובת האב והאם, ואין להם תחליף, ואין מי שיוכל לבוא במקומם. ודבר זה חייבים לשנן ולחזור ולשנן. ההורים אינם יכולים לסמוך על אחרים ואסור להם להשתמט מחובתם הבסיסית.

ועל זה בא חג הסוכות סמוך ונראה לעשרת ימי תשובה ויום הכפורים ללמדנו, שלא רק צריך האדם לתקן את עצמו בימים הקדושים האלו, אלא הוא צריך להמשיך ולתקן את ביתו ואת משפחתו. והוא עושה זה ע"י שיוצא מן הבית, כי ע"י היציאה יוכל להסתכל עליו מבחוץ ויוכל לבחון את בדקיו כדי לתקן אותם. והוא צריך לעשות כן דוקא מתוך שמחה, שאם לא יעשה מתוך שמחה לא יוכל להשפיע השפעה חיובית על ביתו ומשפחתו, אלא אדרבה הם יראו בזה הַכְּבֻדָּה לא צודקת, והיציאה מן הבית תיהפך לרועץ. אבל אם תהיה היציאה מתוך שמחה אדרבה המשפחה ירגישו בזה הזדמנות פז להתאוורר ולהתרענן, וממילא יוכל להשפיע עליהם השפעה חיובית שתעמוד לימים רבים אחרי חזרתם לביתם הקבוע.

ומעתה דעת לנבון נקל להבין למה אמרו חז"ל שמצות סוכה שקולה ככל התורה כולה, והיינו משום שע"י מצות סוכה יוכל לתקן ביתו ומשפחתו, להשפיע עליהם השפעה חיובית ולהרחיק מהם רוחות רעות, וא"כ מצוה זו היא יסוד כל התורה כולה, שרק ע"י בית מתוקן ומשפחה שמחה ומלוכדת אפשר להשריש בהם התורה ומצוותיה, ויהא שם שמים מתאהב על ידו (יומא פו, א), ודוק היטב בזה.